

DATE PRIVIND ISTORICUL LOCALITĂȚII MINTIU

VETURIA și IRONIM MARȚIAN

Localitatea Mintiu, comuna Nimigea, județul Bistrița-Năsăud, este situată în stînga Someșului Mare, aproximativ la egală distanță (cca. 8 km) de Mocod, pe drumul ce leagă fosta localitate grănicerească de Cepari prin Nimigea de Jos, și de Năsăud, pe cărarea care străbate dealurile și pădurile „Dumbravei” și ale „Muncelului”, trecînd prin Lușca. Interesul limitat față de trecutul istoric al așezării se datorește nu atît lipsei de dovezi materiale sau scrise, cît faptului de a nu fi intrat în componența Regimentului II de graniță năsăudean de odinioară (1762—1851), localitățile grănicerești bucurîndu-se de privilegiul unei mai susținute atenții din partea istoricilor.

Cercetările arheologice efectuate de-a lungul vremii, îndeosebi la cumpăna secolelor XIX și XX, atestă existența vieții omenești pe această vatră omenească în urmă cu peste 50.000 de ani, înregistrînd apoi, în mod obiectiv, o neîntreruptă continuitate și evoluție istorică. Vestigiile arheologice¹ descoperite în nordul și nord-estul localității (dealul „Hărăni” și „În margini”) și în partea de hotar situată la sud-vest, cunoscută sub denumirea toponimică „Fața stîinii”, se constituie într-o bogată acumulare de străveche civilizație materială și spirituală, ale cărei straturi succesive coboară pînă în paleoliticul superior, de cînd datează unelte de formă alungită și rotunjită din silex, obsidian și cuarț opalizat².

În anii școlari 1911/12 și 1912/13, arheologul amator Iulian Marțian (1867—1937), fiu al acestei localități, donează Muzeului „filologic, istoric și de artă” al Gimnaziului superior românesc fundațional din Năsăud, fragmente ceramice și unelte de piatră descoperite prin cercetări de suprafață întreprinse pe hotarele localităților Năsăud, Rebri-

¹ I. Marțian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal, Bistrița, 1920*, p. 441.

² S. Jungert, în *Acta MN*, XVI, 1979, p. 409, nr. 41, cu bibliografia mai veche.

șoara, Nepos, Maieru, Cepari, **Mintiu**, Cociu, Beclean, Rușii Becleanului și Chiochiș, care aduc și ele lumină privind continuitatea societății umane în colțul nord-estic al Transilvaniei³. De asemenea, în hotarul localității Mintiu au fost identificate urmele unei vechi mănăstiri⁴, aceasta fiind mai departe ca mănăstire ortodoxă pînă în cea de a doua jumătate a secolului XVIII (1761).

După orînduirea comunei primitive, dezvoltarea social-istorică a localității Mintiu a traversat perioadele traco-dacă, daco-romană (în această parte a Transilvaniei granița Imperiului Roman avea puncte de sprijin la Ilișua, Zagra, Livezile, Orheiu Bistriței și Domnești), prefeudală și cea a feudalismului timpuriu, în această ultimă perioadă fiind consemnată documentar existența multor localități transilvănene ca urmare a impunerii relațiilor juridice cu caracter feudal⁵.

Se cunoaște din izvoarele istorice, și ele subliniază în mod repetat acest fapt, că forma organizatorică de bază în prefeudalism, pe întregul cuprins al Transilvaniei, era obștea satească, ce avea origini încă din perioada dacică și menținîndu-se și pe timpul dominației romane în Dacia. După cum se știe, autonomia obștilor sătești și a uniunilor de obști (voievodate, districte românești sau „țări”), conduse de juzi sau cnezi și voievozi, și în această parte a Transilvaniei s-a conservat în timp⁶.

Atras de bogățiile naturale, regatul feudal maghiar, începînd din secolul XI și continuînd pînă în secolul XIII, și-a extins treptat supremația asupra Transilvaniei, îmbrăcînd „idealurile de cucerire și dominație în mantia zelului religios”⁷. Penetrația maghiară s-a lovit la tot pasul de români, dintotdeauna aflați aici, ca de altfel întregul popor din spațiul carpatic, prin contopirea elementului străvechi dac cu cel latin, roman. O dovedește fără putință de tăgadă și prezența formațiunilor prestatale românești din bazinul superior al Someșului Mare, cu o independență teritorial-administrativă „ab antiquo”, după cum „quingagesima ovium” (cincizecimea oilor — „datul oilor”) era o dare regală avînd însă rădăcini specific românești, reflectînd procesul de stratificare socială în sinul obștilor, adică existența unei nobilimi locale, iar „dijma” bisericească se percepea, mai întîi, numai localităților convertite la catolicism sau care fuseseră populate cu catolici⁸. Valea

3 Vezi Virgil Șotropa și Dr. Nicolae Drăgan, *Istoria școlilor născuțene scrisă cu prilejul jubileului de 50 ani de existență (1863–1913) a Gimnaziului superior fundațional din Năsăud*, Năsăud, 1913, Tipografia „G. Matheiu” Bistrița, p. 292.

4 Iulian Marțian, *Țara Năsăudului înainte de înființarea regimentului de grăniceri*, Edit. Tipografiile „Cultura”, Năsăud, (1933), p. 24.

5 C. Suciu, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, Editura Academiei R.S.R., București, vol. I, p. 400; Vezi și P. Boca, *Vechea documentară a localităților din județul Bistrița-Năsăud*, în FI, vol. I, 1971, pp. 100–101.

6 Valeriu Șotropa, *Districul grăniceresc născuțean și locul său în lupta pentru progres social și libertate națională a românilor din Transilvania*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 26 și passim.

7 Dr. Titus Podea, *Transilvania*, (Ediție bilingvă româno-engleză), București, 1936, p. 30.

8 David Prodan, *lobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. I, Edit. Academiei R.S.R., București, 1967, p. 26 și 70.

Rodnei reprezenta o parte componentă a unui ducat românesc, probabil cel al Maramureșului învecinat⁹, iar potrivit documentelor păstrate¹⁰, nouă sate erau grupate, pînă la 1514, în două confederații de obști — voievodate: ale Rebrei și Maierului, în componența primului, al cărui voievod Pascu este amintit în anul 1503, intrînd Rebra, Salva, Rebrîșoara, Zagra, Mocod, Telciu, după toate probabilitățile și alte localități apropiate (Năsăud, Nimigea, Hordou (azi Coșbuc), chiar **Mintiu**), din al doilea făcînd parte Maieru, Sîngeorz-Băi, Feldru etc. Unele căpetenii autohtone (cnezi și voievozi) au intrat în rîndurile noii clase feudale — devenind nobili în interesul regalității, înlesnind, astfel supunerea obștilor satești, îndeosebi începînd cu domnia regelui angevin Ludovic cel Mare (1342—1382).

Țara Năsăudului¹¹ din care făcea parte și așezarea **Mintiuș**, era puternic amenințată de distrugătoarele incursiuni ale pecenegilor (902—911) și cumanilor (1067—1071) în Transilvania, prin pasul Bîrgău, odată cu pătrunderea și stabilirea acestora în Moldova și Țara Românească. Satele străvechi românești, azi dispărute, Fata, Becina, Țaga și Țucașul, a căror întinsă și fertilă configurație geografică reprezenta „baza de operație” în sudul ținutului, asigurau necesitățile contingentului armat al acestora, fiind însărcinate și cu închiderea stăvilarelor digurilor de pe Valea Morii (Rosua de astăzi), între Dumitra și Șintereag, cu scopul de a inunda, în caz de pericol, căile de acces și, de asemenea, cu întreținerea morilor existente în zonă.

Tendința de extindere a supremației Romei se intensifică îndeosebi după separarea definitivă a bisericii ei de cea a Constantinopolului (marea schismă) din 1054, cînd regii Ungariei își vor vedea mult favorizate eforturile lor de cucerire a Transilvaniei. Astfel, călugării ordinului benedictin, „mandatari ai papei”, beneficiază din partea regelui Bela I (1061—1063) de posibilitatea fondării a două abații: una la Mănăstur (îngă Cluj-Napoca) și alta, după toate probabilitățile, la Rodna. De la abazia Mănăsturului (condusă de un abate superior) au pornit, cu țeluri comune, ungurii și emisarii benedictini pe văile Someșurilor, spre Dej și Becléan. Benedictinii pun bazele planului de cucerire, iar cei de la Rodna au dus la izbîndă lupta împotriva cumenilor (conduși de Osul sau Oslul) la Chirales, în anul 1068, pe timpul regelui Solomon (1063—1074), determinînd colaborarea ungarilor în

9 St. Manculea, *Așezările românești din Ungaria și Transilvania în secolele XIV—XV*, Tipografia Seminarului, Blaj, 1941, pp. 167—177.

10 St. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. III, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1986, pp. 558—559. A se vedea mențiunile despre cnezii și voievozii din Valea Rodnei înainte de anul 1523 la Valeriu Sărbău, *Op. cit.*, p. 30.

11 Din secolul XIII și pînă în a doua jumătate a secolului XV, aria geografică delimitată la nord de culmile Munților Rodnei, la est de riurile Bistrița Aurie, Coșna, Teșna și Dorna, la sud de aliniamentul Șintereag, Târpiu, Dumitra, Prundu Bîrgăului și Virful Măgura Calului (1237), iar la vest de valea „Între Hotare” (între Mocod și Piatra) și Virful Jibleș (1842 m) purta denumirea de „Țara Năsăudului” și mai departe de „Valea Rodnei”.

expansiune cu „organizația militară a Țării Năsăudului”, întreținută de numele localități românești de aici ¹².

Interesele de cucerire ale regatului maghiar și de catolicizare ale benedictinilor stabilindu-se acum pe linia Carpaților, la cumpăna apelor, aceste sate sînt incorporate castrului regesc Dăbica, din vechea cetate de scaun a voievodului Gelu (atestat la anul 1219), locuitorii lor devenind iobagi castrenși sau regali, investiți cu „prerogative nobilitare”, avînd și pe mai departe obligații militare, în schimbul cărora puteau să-și transmită privilegiile fiilor lor însă, odată cu stingerea năvălirilor cumane în sudul Țării Năsăudului, ordinul benedictin intră în posesia unei însemnate părți din domeniul localităților Fata, Becina, Țaga și Țucașu și, pentru că în această parte a Transilvaniei existau cîteva mănăstiri românești, de rit ortodox, acestea sînt luate în stăpînire și trecute la ritul catolic, fără să le fie modificate denumirile originale, cunoscute populației autohtone. În acest fel, alături de abația de la Rodna și de mănăstirile întemeiate pe locul actual al bisericilor luterane din Dumitra și Târbuiu, benedictinii au ridicat, pe temelia unei vechi mănăstiri ortodoxe, mănăstirea de pe „Valea Mare” din apropierea Mintiului de astăzi ¹³.

Din necesitatea de a stăvili la fruntariile răsăritene ale statului feudal primejdia năvălirii popoarelor migratoare, regele Geza al II-lea (1141—1162) colonizează aici maghiari, secui și sași, așezîndu-i alături de băștinașii români ¹⁴ și conferindu-le acestor „hospites” însemnate privilegii: în primul rînd exploatarea și valorificarea resurselor solului și ale subsolului în beneficiul lor și al regalității, de a-și întemeia așezări noi sau de a se stabili în așezări-vetre preexistente, locuite de populația românească, de a-și organiza biserică autonomă, de a-și alege dregătorii sătești etc. De la autohtoni noii veniți au preluat modul de a lucra pămîntul și de a exploata sarea, au împrumutat forma de organizare a vieții politico-administrative: unitatea teritorială românească străveche „județul, scaunul de judecată”, condusă de „jude”, va fi împrumutată de sași și secui (în frunte cu un greb, grew=greav, respectiv jude).

Grupuri compacte de sași s-au așezat în regiunile Sibiului și Brașovului, dar și în părțile Dejului și Reteagului, de aici înaintînd și pe cursul superior al Someșului Mare. Pe teritoriul actual al județului Bistrița-Năsăud, sașii au fost aduși spre sfîrșitul secolului al XII-lea și începutul celui următor și așezați, mai întîi, pe domeniile regale („fundus regius”) din Valea Rodnei și jurul Bistriței, pe Valea Budacului și a Dipșei, mai apoi și pe domeniile feudale din valea inferioară

12 Iulian Marțian, *Op. cit.*, la nota 4. p. 20. Vezi și Ludovic Mangold, *Istoria Ungariei* (în românește de Vasile Goldiș), Tipografia Alexi, Brașov, 1890, p. 20. Autonomia Țării Năsăudului și existența „contingentului armat propriu” sînt confirmate de textul original al unei adrese a voievodului ardelean Ioan Pongrácz (1462—1465; 1468—1472; 1476) din anul 1471.

13 Iulian Marțian, *Op. cit.*, pp. 23—24.

14 Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, 1972. p. 109 și urm.

a Someșului Mare, a Șieului și din Cîmpie, unele localități actuale, printre care Mintiu, Dumitra și Târpui, constituindu-se prin popularea cu sași a teritoriului din vecinătatea vechilor așezări românești Fata, Becina, Țaga și Țucașul, respectiv Mintiușul, și contopirea lor cu acestea ¹⁵. Dar sașii din Mintiu, ca și cei din Reteag, Săsarm, Chiuza, Corvinești, Jimbor, Archiud, Șieut sau Ocnița, fiind iobăgiți asemenea românilor și nerezistînd invaziilor tătaro-mongole, s-au refugiat în districtul (comitatul) săsesc liber al Bistriței (care ființează din anul 1274). Repopularea satelor părăsite s-a făcut fie cu alți coloniști sași sau maghiari, fie cu noi „oaspeți” (latini, teutoni, polonezi, ruteni, boemi) și chiar cu unii localnici aflați pe alte moșii ori în tîrguri.

În acest răstimp, episcopia catolică avînd reședința la Alba-Iulia, își revendică moșiile mănăstirești din nordul Transilvaniei, intrînd astfel în conflict cu ordinul benedictin. Episcopul de Transilvania, Adrian, capturează pe abatele superior al Mănăsturului, iar diplomele acestuia acordate de regele maghiar, precum și decretul papal sînt distruse. De pe urma acestor certuri profită coloniștii sași, care întemeiază lîngă mănăstirea Fata, satul Dumitra, lîngă mănăstirea Țaga, satul Târpui, iar în apropiere de Becina, satul **Beiersdorf**, pe locul unde se găsește actualul Mintiu ¹⁶.

După invazia tătaro-mongolă din anul 1241, o altă parte a moșiilor stăpînite de iobagii regali (castrenși) și satelor Fata, Becina și Țaga este donată de către voievodul Ardealului, Laurențiu (1242—1252), unor cavaleri teutoni (comiții din Rodna — Lentenk și Hermann), donație confirmată printr-o diplomă de regele Bela al IV-lea (1235—1270), în posesiunea cărora va sta pînă la anul 1344 ¹⁷. Dreptul de proprietate al acestor comiți, transmis descendenților lor, a fost însă boicotat de locuitorii sași din Dumitra și Târpui, care inițiază un proces ce va dura peste un secol, în urma căruia au cumpărat (la 1449) moșiile în litigiu, cu suma de 2.000 de galbeni). Dar în acest conflict ce izbucnise între sași și nobilii de Fata sînt antrenate și alte localități vecine. „După un răstimp de 20 de ani se ridică satele vecine... adică Cepanul, Mintiul și Sinchereagul împotriva nobililor de Fata și cer reambularea hotarelor lor cu numiții nobili. În consecință, voievodul Ladislau (de Loșoncz; 1376—1391, n.a.) se adresează la 28 ianuarie 1380 capitlului de Alba Iulia cu cererea să intervină în acest litigiu și actul voluminos ce ni s-a păstrat expune antecedentele specifice din care vedem că litigiul e cu mult anterior anului acestuia (...). La 6 mai a aceluiași an, capitlul de Alba Iulia raportează voievodului Ladislau în chestiunea de litigiu a nobililor de Fata cu satele Cepan, Mintiu și

¹⁵ Nicolae Dunăre (sub redacție), *Bistrița-Năsăud, Studii și cercetări etnografice*, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Bistrița-Năsăud, Bistrița, 1977, p. 47.

¹⁶ Iulian Marțian, *Op. cit.*, pp. 25—27.

¹⁷ Iosif Schiopul, *Contribuțiuni la istoria Transilvaniei în secolele XII și XIII*, Tipografia Națională, Cluj, 1932, pp. 155—156.

Sinchereag, comunicându-i că cei 10 bărbați nobili designați de arbitri nu au putut cădea între ei, în această chestiune, nici de cît de acord"¹⁸. În legătură cu dispariția satelor Fata, Becina, Țaga și Țucașul s-au țesut cîteva legende¹⁹, dar numele lor sînt atestate în sudul Țării Năsăudului cu mult înaintea tuturor numirilor slave, maghiare și săsești, rezultînd că românii au fost cei dintîi pe aceste așezări sau moșii (praedium) și că întemeietorii lor sînt daco-romanii (Fata — lat. **feta**, — **am**; Becina — lat. **buccina**. — **ae**, bucium de corn, trîmbiță, semnal, strajă; sau, cucută, buciniș, iar Țaga este un nume românesc de origine slavă, probabil și Țucașul). La Mintiu, memoria acestora se păstrează mereu vie prin cîteva denumiri toponimice din vecinătatea sud-estică a hotarului spre Dumitra și Târpui, ca: „Rîtul Fetii”, „Pădurea Fetii”, „Pădurea Țaga”, „Becina”.

Pe drumul de hotar ce duce la Năsăud prin Lușca peste riul Someșul Mare, șerpuiind de-a lungul Văii Mari, la poalele dealului „Muncelul”, situat la 3 km de Mintiu, cu mai bine de două secole în urmă se afla o mănăstire ortodoxă românească. Locul, se numește „La Mănăstire”. Vechimea ei se pierde în negura vremii. Benedictinii o vor transforma în interesul lor, însă sașii Bistriței și ai Aldorfului (azi Unirea) o distrug înainte de invazia tătaro-mongolă din anul 1241. Reconstruită apoi, a existat ca mănăstire ortodoxă pînă la 13 iunie 1761, cînd, din ordinul generalului de cavalerie Nicola Adolf, Baron de Buccow, comandant al trupelor imperiale din întreaga Transilvanie și președinte al Comisiei aulice în afacerile religioase ale românilor, este dărîmată (arsă din temelii), împreună cu peste 100 mănăstiri ortodoxe transilvănene, în condițiile reprimării mișcării inițiate de călugărul Sofronie din Cioara (1659—1761), care se ridicase împotriva unirii românilor cu biserica Romei, revolta avînd deopotrivă și un caracter antifeudal și antihabsburgic („gonirea unirii și a iobăgiei din țară”)²⁰.

Iosif Naghiu²¹ o consemnează ca fiind cea mai veche mănăstire de pe Valea Someșului Mare, iar episcopul de la Blaj, Atanasie Rednic, o menționează în conscripția sa din anul 1765²². Călugării mănăstirii se ocupau cu creșterea vitelor și a oilor, cu pomicultura și viticultura; proprietatea ei, care se întindea pînă la „Gura Văii” era împrejmuită, și astfel că locuitorii Mintiului care mergeau la cîmp, în Năsăud, trebuiau să o înconjoare. Potecile ocolitoare, prin pădurea „Dumbrava”, se cheamă și azi „Cărrile Tirgurilor”. Faptul că pe domeniul mănăstirii se cultiva vița de vie și pomi fructiferi este confirmat prin prezența,

¹⁸ Iulian Marțian. *Fata, tradiție și istorie* în AS, nr. 4, 1926, p. 17.

¹⁹ Ibidem, pp. 12—14.

²⁰ Dr. Augustin Bunea. *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764*, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, Blaj, 1902, p. 225; St. Meles. *Mănăstirile românești din Transilvania*, Sibiu, 1936, p. 75.

²¹ Iosif Naghiu, *Ceva despre mănăstirile din Țara Năsăudului*, în AS, nr. 19, 1936, p. 85.

²² Zenovie Păclișanu, *Vechile mănăstiri românești din Ardeal*, „Cultura creștină”, an. VIII, nr. 7—8, Blaj, 1919, p. 161.

chiar pînă în timpurile noastre, a viței de vie sălbatice în pădurea din apropiere, dealurile situate la nord-vestul fostei așezări numindu-se „Dealurile Viilor”; de asemenea, a pomilor încă roditori. Potrivit tradiției păstrate, localnicii aduceau de aici viță de vie și o plantau în propriile gospodării. Se cunoaște și numele unui călugăr, Bartolomeu, care servise în sat și că străbunicul primului paroh al Mintiului, menționat în matricolele bisericești (existente din anul 1824), Ioan Avram (1790—1844), a fost botezat în numitul lăcaș. Să mai adăugăm că de la mănăstirea din Valea Mare au rămas două icoane foarte vechi, două sfeșnice din piatră (amintite în anul 1885), unul dintre ele fiind donat, prin grija colonelului din Cluj, Traian Bulbuc (1876—1932), originar din Mintiu, Gimnaziului superior românesc fundațional născut-dean, și un clopot, de cca. 17 kg, purtînd inscripția în limba latină: „Vox Domini in virtute” (Glasul Domnului în virtute), care se păstrează și astăzi în biserica parohială.

Ținutul de frontieră al Bistriței și Năsăudului s-a bucurat de un interes deosebit din partea regilor și, în schimbul apărării fruntariilor impuse, străine, românilor le era asigurată autonomia teritorială, proprietatea pămîntului și organizarea străveche. Însă, după năvălirile tătar-mongole (1241 ; 1285), regii au fost nevoiți să facă tot mai multe concesii în dauna obștilor libere, astfel că localitățile din valea inferioară a Someșului Mare, a Șieului și din Cîmpie sînt expuse intens ofensivei de feudalizare²³, în urma căreia țărănimea română, maghiară și săsească este iobăgită fără discriminare. Se produce, așadar, slăbirea puterii regale, adică diminuarea posesiunilor coroanei, în această parte a Transilvaniei, concomitent cu creșterea domeniilor magnaților și, în consecință, reducerea privilegiilor și a libertăților foștilor iobagi regali. Cu prilejul acestor danii, sînt atestate documentar multe localități din Transilvania, îndeosebi cele constituind puncte extreme ale domeniilor, dar destul de tirziu (sec. XIII—XIV), cu toate că vechimea lor este mult mai mare, din timpuri străvechi fiind populate cu români, mărturie stînd atît vestigiile arheologice cît și toponimele sau hidronimele păstrate pînă în zilele noastre²⁴.

Prima atestare documentară a localității Mintiu se află înscrisă în dijele papale adunate, între anii 1332 și 1337, de către episcopia de Oradea din toate parohiile catolice transilvănene, întocmite în timpul voievodului Toma de Szécheny (1322—1342) și al regelui Carol Robert de Anjou (1308—1342). Aici este menționat un „sacerdos de Fulnemty”²⁵,

²³ În Valea Rodnei, cu forme de relief mai înalte, unde obștile libere țărănești își continuă existența activă în cnezate și voievodate, constituindu-se din punct de vedere politico-administrativ într-un district românesc (excepție făcînd Rodna, aici fiind un castru regesc menționat la 1268), ofensiva feudală este foarte lentă, iar în comitatul Bistriței (1274), cu orașul liber regesc și satele din împrejurimi, feudalismul nu are structura sa clasică datorită privilegiilor acordate colonistilor sași.

²⁴ S. Manciușea, *Op. cit.*, p. 6.

²⁵ Documente privind istoria României. *Seria C. Transilvania, Veac XIV*, vol. III, (1331—1340), Edit. Academiei R.P.R., București, 1954, p. 148 ; Coriolan Suciu, *Op. cit.*, p. 400.

dovadă ce confirmă existența unei parohii catolice, drept urmare a prezenței populației de origine germanică (sași), în contact cu cea românească. Dijele înregistrate variază ca sumă între 6—10 dinari (2—3 groși) și 70—80 dinari (30—40 groși), în funcție de veniturile parohilor, deci de numărul credincioșilor. Ținând seama că românii ortodocși nu erau obligați în acea vreme să plătească dijmă, se poate estima numărul gospodăriilor din Mintiu la cca. 50, ca medie pentru o așezare rurală transilvană la mijlocul secolului XIV, cu o populație de aproximativ 200 locuitori. Sașii numea Mintiul, **Beiersdorf**.

„In vulgo Hungarico **Nempty**, Theutonico vero Beyerdorff vocata ²⁶; **Beyerdorff** alias **Nempty** ²⁷. Anul 1332, cel al primei atestări documentare a așezării Mintiu, este reluat și de Ștefan Pascu ²⁸, argumentînd că existența unui Fulnemty (= Mintiul de Sus; Mintiul Săsesc) presupune și un Mintiu de Jos, localitate mai veche din care s-a desprins prima prin „roire”, fenomen generalizat în Transilvania evului mediu timpuriu, datorită înmulțirii populației și, în consecință, a nevoii de extindere a terenurilor fertile prin defrișarea și lăzuirea pădurilor. În cazul Mintiului însă, „roirea” a putut fi determinată și de lipsa de apă și sare, resurse existente cu prisosință în vatra actualei localități, născută deci datorită „roirii”, dar și „colonizării”. Vechea pădure de stejari, de lățime 4 km și o lungime de 30 km, care se întindea de la Nimigea pînă la Munții Bîrgăului, loc de refugiu și rezistență a locuitorilor din împrejurimi, era și este traversată de un drum, plecînd de la Năsăud, peste Someșul Mare, prin Lușca, pădurea „Muncelului”, Mintiu și Tăure, și ajungînd în Valea Șieului, la Șintereag, cunoscută sub numele de „Calea carelor” ²⁹. La cca. 2 km sud-vest de Mintiu, spre Tăure, pe acest drum, se aflau cu mult timp în urmă case țărănești pe locul numit „Mintiuas”, fapt confirmat nu numai prin existența pomilor fructiferi în această parte de hotar, dar și prin aceea că descoperirile arheologice de aici se referă la toponimul „Fața stînii”, loc situat în imediata vecinătate a „Mintiuasului”, străveche vatră a Mintiului. De asemenea, înscrisurile din arhiva parohială atestă că pietrele de mormînt cele mai vechi din actualul cimitir datează numai după anul 1900 ³⁰. „Calea carelor” trecea printr-o prisacă la sud de Lușca și printr-o alta la sud de Mintiu (indagini). Toponimul „Prisaca” se păstrează și astăzi la Mintiu, reprezentînd urmele unei fortificații constituite dintr-un val de pămînt, prevăzut cu garduri din țărushi, stavilă în fața popoarelor migratoare, așa cum în estul actualei loca-

²⁶ Gustav Kisch, *Nordsiebenbürgisches Namenbuch*, în AVSL, 24, Sibiu, 1907, p. 12.

²⁷ Zimmerman-Werner-Müller, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen*, în *Siebenbürgen*, vol. III, 1391—1415, Sibiu, 1902, p. 623.

²⁸ Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. II, Edit Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 465.

²⁹ Iulian Marțian, *Țara Năsăudului*, în AS, 10, 1929, pp. 31—40.

³⁰ Vezi, de exemplu, *Matricola morților din parohia Mintiu (1824—1858)*, Tractul Baclean, Viădicia Făgărașului, sub preoții Ioan Avram (1790—1844) și Ioan Chita (1803—1893), unde este menționat cimitirul „De pe Deal”, situat în vecinătatea „Prisăcii”, la „Cucușeni”.

lități valul de pământ, numit „Dealul sașilor”, ridicat de foștii coloniști, asigura protecția noii așezări.

Referitor la etimologia denumirii Mintiu, vom arăta că filologul Nicolae Drăganu³¹ susține proveniența numelui **Nimtiu** — cu metateză Mintiu din maghiarul **Nemeti** sau dintr-una din formele mai vechi **Nemty**, **Nemthy**, **Nempty**, citind lucrările lui Gustav Kisch³² și Iosif Feldman³³, motivînd că prezența altor numiri topice decît cele românești sau slavo-românești, mai vechi pe Valea Someșului Mare, se datorește administrației militaro-civile latino-ungurești și a celei germano-săsești care au impus poporului numiri ungurești și germano-săsești referitoare la așezări militare, hotare, originea populației unor sate, cum este cea a Mintiului (német — neamț, oláh németi — nemți românnizați). Se indică deci prin atributul cu sens etnic o populație de origine germanică, „dispărută acum în masa populației românești”, care a trebuit să existe alături de ea ca s-o poată româniiza³⁴.

În anul 1380, Mintiul apare sub forma Nemeth, ca și la 1392 cînd îl găsim într-un document avînd originalul scris pe pergament în limba latină, prevăzut cu un fragment de sigil atîrnînd de o sfoară de mătase galbenă. Documentul la care ne referim este emis, la 22 februarie 1392, de către Conventul mănăstirii din Mănăsturul Clujului vice-voievodului Ardealului, Ladislau, înștiințîndu-l pe acesta că Ștefan al lui Beche de Vilagusberk (Vireag), Ioan fiul lui Mihail Nemege (Nimigea) și Ladislau fiul lui Geleth, Ladislau fiul lui Ladislau, Ioan fiul lui Nicolae, Martin fiul lui Andrei, Anton fiul lui Nicolae de Somekerek (Șintereag) au împărțit între ei posesiunile și apartenențele lor din Somekerek (Șintereag), Vilagusberk (Vireag — Florești), Nemege Inferior și Nemege Superior (Nimigea de Jos și Nimigea de Sus), Nemeth (Nimtiu — Mintiu) etc.

În anul 1453, regele Ladislau al V-lea Postumul (1452—1458) dăruiește cu titlul de „comite perpetuu”, drept răsplată pentru meritele dobîndite în luptele cu turcii și ca voievod al Transilvaniei (1441—1446; 1448) și guvernator al Ungariei (1446—1453), lui Iancu de Hunedoara (1441—1456) atît orașul Bistrița cît și domeniul aparținător acestuia, compus din 20 de sate săsești între care și Mintiu³⁵. Regele Matei Corvin (1458—1490) face același dar noului guvernator Mihai Szilagyî, fratele mamei sale, Elisabeta, care-l deține pînă în anul 1460. Dar, în urma unor repetate proteste, le sînt restituite bis-

³¹ Nicolae Drăganu, *Toponimie și istorie*, Institutul de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1928, p. 56.

³² Gustav Kisch, *Op. cit.*, p. 93.

³³ Iosif Feldmann, *Ortsnamen. Ihre Entstehung und Bedeutung Unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Ortsnamen*, Hoffe, 1925, p. 121.

³⁴ Nicolae Drăganu, *Op. cit.*, p. 56.

³⁵ Z. Hermann-Werner-Müller, *Urkundenbuch*, vol. II, 1342—1393, Sibiu, 1897, p. 514, 515, 518, 527.

³⁶ c.f. Hurmuzaki-Densușianu, *Documente*, vol. II, 2; 1451—1510, București, 1891, p. 23; Dr. Ascania Bunco, *Ierarhia Românilor din Ardeal și Ungaria*, Tipografia Seminarului Arhiepiscopiei, Bistrița, 1901, p. 123; Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. IV, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1989, p. 25.

trîtenilor toate privilegiile, inclusiv castelul ridicat de Iancu în apropierea orașului, acesta fiind distrus apoi pînă la temelie. Concesiile regelui față de magistratul bistrițean vor fi extinse însă prin diplomele din 30 septembrie 1469, 4 noiembrie 1472 și 3 iunie 1475. Aceasta din urmă dispune desfacerea localităților din Valea Rodnei de comitatul Dăbîca și anexarea lor administrativă la orașul Bistrița, cu precizarea expresă privind paritatea în drepturi și libertăți între locuitorii români și cei ai orașului, act juridic încălcat în mod abuziv de magistrat pînă la constituirea Regimentului II de graniță (1762). Începînd din anul 1464, așezarea Mintiu nu mai este componentă a domeniului Bistriței, cum arată o serie de documente ulterioare, ci, împreună cu alte sate, va intra în posesiunea familiei Erdélyi din Șintereag unde va rămîne și pe mai departe. În aceste documente³⁷, date în anii 1468, 1505, 1507 și 1514, întîlnim varianta **Nemethy**. În urbarul domeniului Șintereag al aceleiași familii Erdélyi, din anul 1465, Mintiu este menționat cu 22 coloni, 48 fii și o văduvă; „daturile — darurile” (**munera** — la natură; census — în bani) iobăgești constau din: 30 piei de vulpe, 30 piei de jder, 30 florini bani, 3 vaci de tăiat, 50 de miei pentru răscumpărarea crîșmăritului³⁸.

O importanță deosebită pentru trecutul românilor transilvăneni prezintă conscripția din vara anului 1733, inițiată de episcopul unit Ioan Inochentie Micu-Klein, sub aspect istoric și demografic. Rezultatele conscripției efectuate, mult apropiate de realitate, publicate la Gherla în același an, evidențiază că, dintre cele 2078 localități recensate în Transilvania, 1141 erau populate cu români, 795 aveau populație mixtă, iar în cazul celorlate 142 n-a fost indicată în mod expres apartenența etnică³⁹. Unitatea de înregistrare cu care s-a operat a fost numărul de familii, pe arhidiaconate și localități. Satul Mintiu, trecut în registrul conscripției sub denumirea **Nemethi**, aparținînd arhidiaconatului Tauriensis (al Tăurii), avea 3 preoți uniți (căsătoriti): Ioan, Mihai și Nistor, tot atîtea case parohiale (domus paro chialis), biserici (templa) una; cantități de fin în care (foeneta, curruum) 5 și din grîne în cimble-găleți de 4 mierțe (arabiles, cubulorum) 2, recoltate de pe pămînturile bisericii (terrae ad ecclesiem spectantes), și 130 de familii (incolae); deci, cu un indice de 4-5 membrii ai unei familii admis pentru secolul XVIII o populație de aproape 600 locuitori⁴⁰.

Ignaz Lenc Von Treuenfeld⁴¹ ne dă, în afară de **Mintiu** și **Mintju**,

37 Samu Barabás, *A római szent biródalmi gróf Széki Teleki család oklevéltára*, vol. II, Budapesta, 1895, p. 193, 280, 299, 320—321.

38 David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea*, vol. I, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 41, 154, 286.

39 Costin Feneșan, *Izvoare de demografie istorică*, vol. I, Secolul al XVIII-lea, Transilvania, București, 1986, p. 10 și pp. 95—203.

40 Nicolae Toğan, *Statistica românilor din Transilvania în 1733, făcută de Inocențiu M. Klein*, „Transilvania”, An. XXIX, nr. 9—10, Sibiu, 1898, pp. 169—213.

41 Ignaz Lenc von Treuenfeld, *Siebenbürgens geographisch, topographisch. statistisch Lexikon*, vol. III, Viena, 1839, p. 216.

și forma derivată **Mintyasa**, același autor⁴³ arătând cum s-a născut „Valea tinoasă”, adică tocmai denumirea toponimică actuală a părții din hotarul Mintiului unde se afla odinioară „Mintioașul”.

Prima formă românească, **Mintiu**, exprimând corespondentele din documentele latino-ungaro-săsești, o găsim la anul 1650⁴⁴ când se menționează că, la 4 aprilie 1650 în **Mintiu** era un protopop al „vidicului” românesc al Bistriței, cu numele de Știru, jurat al vlădicului, care intervine pe lângă episcopul ortodox în favoarea unui locuitor. În descripția confesională de la 1 octombrie 1750 a românilor din dieceza unită a Făgărașului, întocmită de vicarul episcopal Petru Pavel Aron, din ordinul împărătesei Maria Tereza, în care ua fost înregistrate numărul populației, arhidiaconatul unde era arondată localitatea și unitatea administrativ-teritorială respectivă, Mintiu, aparținând în continuare arhidiaconatul Tohatinensis (al Tăurii), iar administrativ teritorial de comitatul Solnoc, este înscris sub numele **Nintiu**. Date conscrise: numărul locuitorilor (animae universim) 500, cel mai mare după satele din Valea Birgăului, una biserică (templa), 2 preoți (sacerdotes fungentes), un cantor-crisnic (cantores), una casă parohială (seditui sacristani), 2 moșii preoțești (fundi interni) și 5 care de fin obținute de pe pământurile bisericii (prata, curruum)⁴⁵. Denumirea de **Nintiu** va apare, înscrisă de parohul local Ioan Avram în registrele bisericești din 1834.

Alte două conscrieri confesionale conțin date despre Mintiu, înregistrându-l sub numiri diferite. Prima la care ne referim, efectuată în 1761/62 de către o comisie aulică prezidată de Nicola Adolf Buccow, din care mai făceau parte consilierii Tezaurariatului cameral Lambert von Möringer și Friedrich von Dietrich, bun cunoscător ai problemelor transilvănene —, după acordarea, la 1759, din partea Mariei Tereza a decretului de toleranță bisericii ortodoxe și în contextul amplificării diferendului confesional al românilor, furnizează următoarele informații: localitatea Oláh **Németi**, din comitatul Solnocul Interior, are trei preoți uniți la 60 familii, 4 preoți neuniți la 108 familii, una biserică pentru uniți, nici o biserică pentru neuniți (Non-Unitis sibi templu aedificare), una casă parohială, terenul aparținând bisericii fiind apreciat prin cantitatea de 7 cible grîne și 4 care de fin⁴⁶. Cealaltă, realizată în anul 1766, constituie prima conscriere a românilor „prodociși din Transilvania, textul ei fiind redactat în limba română de

— vezi și S. Moldovan și N. Togan, **Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria**, Sibiu, 1909, p. 115.

⁴³ Ignaz Lenk von Treuenfeld, **Op. cit.**, vol. II, p. 109.

⁴⁴ **Documente privitoare la istoria românilor**, vol. XV, 2. 1601—1825, București, 1913, p. 1182; N. Iordă, **Documente românești în arhivele Bistriței**, vol. I, București, 1999—2000, p. 93.

⁴⁵ Dr. Augustin Bunea, **Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopal Petru Aron, „Transilvania”, An XXXII, nr. 9. Sibiu, 1901, pp. 245—292; Costin Feneșan, **Op. cit.**, pp. 256—310.**

⁴⁶ Benjamin Ciobanu, **Statistica românilor ardeleni din anii 1760—1762, făcută de Br. A. de Buccow; L.B. de Möringer și Fr.L. de Dietrich, „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, III, (192—1925), C. I., 1925, pp. 623—168 (657).**

secretarul eparhial Dimitrie Eustatievici, la 18 februarie 1767, în Rășinari. Protopopiatul Chiuești, (comitatul) Solnocul Dinlăuntru, cuprindea și satul **Nimțioașul**, cu 500 de locuitori, din care 270 „partea bărbătească” și 230 „partea femeiască”,⁴⁷

În perioada de mari frământări sociale de dinaintea constituirii Regimentului II de graniță, când Macavei a Florii și Eremia a Bucșii din Mocod, Marcu al Berăriții din Mărișelu și Ștefan Cute Nimigeanu din Feldru se ridicară în fruntea districtului Năsăudean (1755—1762) pentru apărarea libertăților strămoșesti ignorate trei secole de către magistratul bistrițean, sînt atestate două acțiuni de solidaritate ale locuitorilor din Mintiu cu Valea Rodnei. În cadrul investigației guberniale întreprinse ca urmare a cererii românilor din „depertinență”, victime ale abuzurilor „funcționarilor orașului Bistrița”, desfășurată spre sfîrșitul anului 1756 la Zagra, sub conducerea canceliștilor regești Matei Györffy și Ladislau Tordai, din ordinul directorului fiscal Ioan Tolnai de Sellye, printre cei 728 martori anchetați 7 erau din **Németi**: Popa Alexandru și jelerii (inquilinii) Avram Ursul, Moldovan Ioan, Monoș (Moroș) Alexa, Marțian Oniga, Boic Petre, Rus Lupul⁴⁸, unul dintre locuitorii Mintiului împuternicit, de sat, și alți locuitori, reprezentanți ai celor două Nimigi, sînt pregătiți să ofere cheazășia amintitelor sate în schimbul eliberării arestatului Ștefan Cute Nimigeanu din Feldru. „În 14 decembrie (1761—n. n.) se prezintă în fața judecătoriei orășanești următorii: Ioan Singeorzan din Nimigea Ungurească, Jeler al fibirăului reg. Berzenczei, Pîrț Vîrtic din Nimigea Românească, jeler al Horvathoaii, și Macavei Rus din **Nimțou**, jeler al contesei Fekete, și se roagă ca, cu cheazășia comunelor Nimigea Ungurească, Nimigea Românească și Mintiu, să fie liberat din arest Ștefan Cute, pînă cînd cauza sa va ajunge să fie pertratată și finalizată în mod legal. Li se răspunde că nu e obicei să fie liberat un arestat cu cheazășia unor oameni care **nu stau sub jurisdicția orașului Bistrița**”⁴⁹. Interferența asupririi magistratului săsesc și a domnilor de pămînt în această parte de nord-est a Transilvaniei a determinat un puternic exod al populației românești îndeosebi spre Moldova și Bucovina, secolul XVIII fiind martorul acestor bejenii, pădurea de stejar situată pe linia de demarcație între hotarele Mintiului și Ceparului, cunoscută sub denumirea de „Pădurea fundurilor” — fostă proprietate a Fondului scolastic grăniceresc năsăudean — constituind punctul de organizare a plecărilor⁵⁰.

Printre elevii care au urmat liceul latino-catolic (piarist) din Bistrița în perioada 1729—1779 se numără și doi originari din Mintiu. Este vorba despre elevii Matei Pop, pe care-l găsim în clasele de Sintaxă — 1776, Poetică — 1777 și Retorică — 1778, și Teodor Oros

47 Cf. Costin Feneșan, *Op. cit.*, p. 391.

48 Virgil Șotropa, *Revolta districtului năsăudean 1755—1762*, în *AS*, nr. 22, 1937, p. 78.

49 Virgil Șotropa, *AS*, nr. 23, 1938, p. 41.

50 Supra nr. 14.

(Rus), și în clasele de Poetică — 1776 și Retorică — 1777. Ambii au „națiunea și caracterul” de *valachus ignobilis* (român de rînd) și locul nașterii în *Némethiensis*⁵¹.

Evenimentele istorice din Transilvania au făcut ca denumirea satului⁵² pînă la Unirea din 1 Decembrie 1918 să fie **Oláh Németh** (Nemethi), (**Németi**), apoi **Mintiu Român**, iar între anii 1940—1944 **Oláh Németh**, sau **Nimthiu**, pentru ca astăzi să fie cunoscut sub numele **Mintiu**. Alături de etimologia „istorică”, foarte bogat ilustrată în documente de-a lungul vremii, există și o etimologie „populară” asupra căreia vom insista cu acest prilej. Legenda spune că pe teritoriul actual al așezării Mintiu ar fi existat un lac (tău) al zînelor în care acestea făceau baie, denumirea localității provenind astfel de la **Nimfiu**, prin metateză **Minfiu** și **Mintiu**, sau de la **Mintău**. Într-adevăr, în mitologia greacă nimfa (*fr. nymbe, lat. niymha*) era zeița apelor (a pomilor, crîngurilor și munților) personificînd forțele naturii, la figurat fiind vorba despre o fată tină, frumoasă, plină de grație. Pe de altă parte, atunci cînd omul preistoric (primitiv) se cufunda în lac sau cînd vîntul lovea oglinda lacului, se auzea un sunet prelung **iuu(iu)**. Așa avem denumiri de localități românești în Ardeal, cum afirmă Ioan S. Pavelea⁵³: **Nim** (t) **iu** (lacul zînelor al nimfelor), **Bi** (d) **iu** (lacul adînc), **Tăr** (p) **iu** (lacul sterp) fără vegetație, **Gur** (gh) **iu** (lacul rotund) **Si** (bi) **iu**, (lacul întins), **Gil** (t) **iu** (lacul de sus) etc. Cuvîntul românesc **tău** are corespondentul în chineză și maghiară (*tólac*), iar în tătară **tou**. Vom sublinia în acest sens cîteva denumiri toponimice specifice localității Mintiu: „La tău”, „În tău”, „În tăuț”, „Sub coada tăului”. După secarea apei din lac, a rămas o mocirlă, care a devenit un teren foarte prielnic pentru finațe.

În general, toponimele localității Mintiu oglindesc aspecte de ordin istoric, precum și ocupațiile tradiționale care se identifică, de fapt, cu cele ale poporului român: agricultura și păstoritul, mosteniri etnografice ce întregesc mărturiile arheologice și izvoarele istorice privind prezența și continuitatea milenară a vieții omenești în spațiul carpatic.

⁵¹ Virgil Șotropa, *Români la Gimnaziul Latino-Catolic din Bistrița, 1729–1779*, în AS, nr. 28, 1940, pp. 423–424.

⁵² Din statistica Transilvaniei de la 1850 rezultă **Oláh Némethi, Nimtyu**. (Cf. *Fonduri arhivale*), iar la 1854 **Oláh Némethi, Nimtyu** (Cf. *Buletinul Guberniului Provinciale pentru Marele Principat Transilvaniei*, II, Secțiune, Mănunchiul IV — scris în chirilice).

⁵³ Ioan S. Pavelea, *Toponimie și prostie* (în replică la Nicolae Drăganu, *Op. cit.*), Fascicola 1, Sibiu, 1936, p. 15.